

Harderwijk, 8 juni '77

Weled. Heer,

Naar aanleiding van onze excursie door de V. H. op 7 mei j.l. stuur ik U en belangstellende leden van "Brederode" een soort excursie in en rond Kianen van ± 1855.

In een van onze hist. tijdschr. staat "Buitenlust" van de voorrijde afgebeeld. Hierbij gaat een foto van de achterrijde.

Indertijd is van het een en ander ook een stukje geplaatst in het krantje "De Vijfheerenlanden", indertijd gedrukt door Olivierse. Sommige leden zullen zich dat wellicht nog herinneren.

Met lidmaselijke groeten verblijf ik

Hoogachtend

P. Horden jr.

Landweg 5

Harderwijk

1

Een vluchtige blik op het oude en hedendaagsche Vianen.

Bovenstaande titel is de naam van een boekje, dat bewaard wordt in de Amsterdamse Univ. Bibl. onder N° 2339 G 20. Het bevat 72 blz. en is geschreven door Mr W. J. van Harn, die zich omstreeks 1850 als gepensionneerd hoofdcommies van het ministerie van financiën te Vianen vestigde.

Tot zijn liefhebberijen behoorden: kuieren en schrijven. In zijn boekje beschrijft hij zo'n kuier in en om Vianen. Als leden van de historische vereniging „Brederode” maken we in gedachten een wandeling met hem mee en horen hem zeggen op de Kortendijk:

„Daar ziet U de vrijmetselaarsloge „Standvastig-
heid en Trouw”; wilt U daar binnen?”

„Dat willen wij natuurlijk graag en knikken ja! Van Harn zegt dan: „Klop drie maal drie malen aan de deur van den gewijden tempel.”

Een lid van de loge komt open doen en vol ontragschuielen we naar binnen.

Van Harn fluistert: „Gij ontmoet dan in den heiligen broederkring menigen inwoner van het stadje, dien gij vroeger onopgemerkt in deszelfs straten rijt voorbij gegaan.”

Na wat vrij gemetseld te hebben, wandelen we weer de Kortendijk op en M^r van Harn nodigt ons op de

hoek van de Kortendijk en 't korte stukje straat naar de Lek,
poort uit even mee naar binnen de stappen in hotel
Hof van Brederode.

We doen wat tegen de dorst en onderwijl kijken we met onze leidsman door de hotelramen de Voorstraat in en we horen hem zeggen:

„ dat daarin vele huizen uitmunten door voortreffelijke bouwtrant, met name die van notaris van den Berg, hoogheemraad Dupper, Joan Cambier en jonkvrouw Cremer en de fraaie woning van Mre H. M. van Eck, waarin postkantoor wordt gehouden.

Als ons glaasje leeg is, wandelen we met M^v. Harn de Voorstraat in en ter hoogte van de boekhandel van Diepenbroek zien we hem 'n hoed af zetten voor een hoofs groetende voorbijganger. Onze gids vertelt:

„ Dat is meester Stuart, het hoofd van de kostschool, waar Nederduits (= Nederlands), Hoogduits, Frans, Engels en Wis.. kunde bijzonder goed door hem onderwezen worden. Aan het hoofd van de stadsschool op de Weesdijk staat meester van Weigerden, die les geeft in Nederduitse taal, schrijf- en cijferkunst; hij bezit talent om te onderwijzen in de hoogste graad en is zeer beschaafd door de studie van de fraaie letteren, waardoor hij goed kan spreken in vergaderingen, vooral in 't Nut. „ Wie was die spreker, „ vroeg men in de commissie van afgevaardigden voor het lager onderwijs te Arnhem. „ Een schoolmeester uit Kianen! „ En nu we het toch over het onderwijs hebben: de dames Bullot en La Cave zijn kostschoolhouderessen van het Instituut voor onderwijs aan jonge juffrou.

ven in salen, huishoudkunde en vrouwelijke handwer-
ken.

Even later staan we voor vanouds de herberg „De Roos“. Van Harm leidt ons naar binnen en vertelt, dat hier eens in de maand door ’t Kuit vergaderd en een lezing gehouden wordt. Ook de concertvereniging de „Harmonie“ geeft hier uitvoeringen onder leiding van pianist Diets, die les geeft in fluit- en vioolspelen. He spe- len soms stukken van Beethoven of Mendelssohn, aangeremd met koor.

Van Harm brengt ons nu naar het eind van de Voorstraat vóór de Landpoort:

„..... maar vóór dat wij ons buiten derelve begeven, in de eerste plaats eenen uitstap doende naar de Kerkstraat,

¹⁾ De herberg „De Roos“ heeft eeunen bestaan en is zeer innig verbonden met de historie van Vianen; de meesters in de rechten, die meest uit Utrecht kwamen, hielden er altijd hun thuis, als ze voor hun werkzaamheden in de Kamer van Justitie te Vi- anen aanvering moesten zijn; ze lieten er vaak de mensen komen om verhoord te worden; „De Roos“ was als het ware een deel van de Kamer van Justitie, omdat in dere herberg de „gijzelkamer“ gevestigd was. De 17de eeuwse professor Pau- lus Voet heeft er vele dagen gelogeed. In de 20^e eeuw noemde men „De Roos“ naar de eigenaar „Hotel Hartman“. Door bominslag in 1943 is het verdwenen.

teneinde daar het huis van den Heer Cambier - er woon-
den dus meerdere Cambier's te Vianen - gade te slaan. Deze
aanzienlijke woning, welke verre ronde zijn van eene buiten-
plaats te ontsieren, is te midden van eenen zeer uitge-
strekten en wel aangelegden tuin gelegen, van uitstekend
boomgewas voorzien; een fraai ijzer hek leidt tot derelve.

Terug naar de Landpoort passerem we in de Kerk-
straat de pastorie van dominee van Duyll, die vele jaren
lief en leed met de Vianenaren heeft gedeeld. Gerrit van
Duyll studeerde te Leiden en werd in 1799 beroepen te
Beusichem, ging in 1800 naar Hoogersen en kwam 21 mei
1815 voor goed naar Vianen, waar hij 1 april 1857 emeritus
werd.

Hij was in 1809 te Beusichem aanwering, toen daar 18 lij-
ken, slachtoffers van de watersnood, in één graf werden
bijgeret. Er werd een gedenkruil op het graf geplaatst, waar-
op een lijkrans werd gegrift van Van Duyll:
„De achttien doden.“

„Hier rust in 't somber graf een achttiental van lijken,
De prooi des watervloeds, het kenmerk van den dood.
Diens onvergeetbren nachts, die dijk en dam deed wijken
Toen het ijs, door storm gevoerd, verwoesting spreidde en dood.“

Toen huis en berg en schuur daar dreven op de golven,
Toen koe en paard en mensch daar zonken in dien plas,

Toen zelfs de laatste hoop scheen in dien vloed bedolven
Hoo God met Vorst en Volk ons niet ten redder was.

Toef hier een wijle tijds, aanschouw deer' vruchtbre oorden
En zeg „'t geen is en was, 't is alles ijdelheid.“
Neen, stort een dankbre traan, zoo ze ooit uw oog bekoorden
Daar 't al in raalger oord, den vriend der deugd verbeidt.

Het verdienstelijkst in van Harn's boekje is hetgeen hij
mededeelt over de Viaanse schipbrug:

„Tenslotte moet hier worden aangegeekend, dat Vianen
aan den Predikant van Duyll het leggen van de Schip-
brug over de Lek te danken heeft.

Toen van Duyll bij de grondlegging van de Wilhel-
minasluis in 1024 te Vianen zich mede onder de,
door den, nu wijlen, Inspecteur - Generaal van den
Waterstaat „Blancken“ tot het bijwonen dier plegtigheid,
genoodigden berondt,

had hij de eer, aldaar mede den Gouverneur der Pro-
vincie Utrecht - Baron van Tuyll van Serooskerken - on-
der de genoodigden te ontmoeten.

Dere zich beklagende over de moeilijkheid en langwijlig-
heid der overvaart over de Lek voor de stad Vianen,
merkte van Duyll aan, dat het dan nu welligt het oo-
gentlik zoude zijn, om dit berwaar door het leggen
eener Schipbrug uit den weg te ruimen, daar al de
autoriteiten tegenwoordig waren, die deswege een

1) Blancken woonde in Gelsdingen op „Vijverlust“; zie zijn graf-
monument op het kerkhof aan de Sparrendreef.

voorstel aan K. M. den Koning Willem I konden doen. Zulks gaf aanleiding tot een mondgesprek tusschen den Heer Gouverneur van Zuid-Holland - Graaf van der Duyn van Maasdam - en Blanken, bij welke mede het advies der daar bij tegenwoordige Heeren - Mrs Maurits C. van Hall en Mrs Willem Boudewijn Donker Curtius van Tienhoven - werd ingeroepen. Het voorstel werd met algemene stemmen goedgekeurd, de voordragt werd met spoed en aandrang aan den Koning geronden en in Maart 1840 volden reeds (!!) de rijtuigen en gingen de voetgangers over den nu gelegden Schipbrug; aan van Duyll intusschen mag men de mérite van het á propos (= de verdienste van de besproken zaak) dank weten, welke hem door niemand betwist kan worden."

Ons oponthoud bij de pastorie heeft nogal lang geduurd en vóór we verder wandelen zij opgemerkt, dat in 1850 de weleerwaarde heer A. G. van Dam pastoor te Kianen was en dat er acht joodse huisgezinnen waren. Aan het hoofd van de Synagoge stond de voorranger Olman. Er was ook een sekte der Afgescheidenen; aan het hoofd van deze groep stond de brave C. Glinzerman, die 's zondagsavonds in vromen zin zijn medebroeders te leren en te stichten tracht.

Ho, nu gaan we de Landpoort uit.

„ Al ras staat men eenige schreden voorbij het logement „het Kruijshoofd" ter linkerzijde omwil lekenig stil

vóór het fraaie landverblijf, in eigendom bewoond door den Heer Joan Jacob Cambier, burgemeester van het naburig dorp Flagestein. Dit aanzienlijk gebouw - Buitenhust genaamd - is in den jare 1770 gesticht door den Heer en Mre Jacob Cambier, in leven Canonik in 't Capittel van St. Pieter te Utrecht.

Joan Jacob Cambier
burg. van Flagestein

In hist. tijdschr. 1 ziet u „Buitenhust“ aan de voorkant. Hieronder de achterkant.

Van links n. rechts:
Mre G. J. D. Hondius
Jacques Cambier, ass. res.
Agatha Cambier
Bé Cambier
Christine Cambier
Hendrik Groeneveld,
de tuinman.

Mre G. J. D. Hondius
kantoor. te Vianen.

Nu we „Buitenlust“ ook aan de achterrijde staan te bekijken, laten we M^r van Harn even in de steek en vertellen iets over de familiereelaties van Mr Jacob:

Uit een stuk, bewaard in register 281 Kamer v. Just. Kamen, blijkt het volgende:

Drossard Willem Pieter van der Laaken was gehuwd met Maria Klopper.

Hun dochter Maria Adriana van der Laaken was gehuwd met Mr Anthony Willem van Warmvlied. Dit echtpaar had drie dochters:

Enkara Elisabeth van Warmvlied;

Catharina Wilhelmina van Warmvlied;

Maria Petronella van Warmvlied;

Enkara Elisabeth was gehuwd met Mr Jacob Cambier.

De bovengenoemde Maria Klopper had 18 nov. 1764 bij request aan de K. v. J. te kennen gegeven, dat ze uni-verseel erfgenaam was geworden van de nalatenschap van een zekere heer Ditelaar; op deze erfenis rustte echter een verplichting (een fidei commis). Maria gaf te kennen, dat deze erfenis na haar overlijden moest komen aan de kinderen van haar dochter Maria Adriana. Men had „obligaties op Holland“ met 't geërfde geld van Albertus Ditelaar gekocht, op welke obligaties dus automatisch dat „fidei-commis“ rustte.

Op 20 febr. 1780 werden deze obligaties gedeeltelijk aan Mr Jacob Cambier overgegeven vanwege zijn vrouw Enkara. Eens in de drie jaren moesten deze obligaties aan de K. v. J. gestond worden. Onder het stuk staan de handtekingen van Jacob Cambier, Maria Klopper en Enkara.

M^r van Flarn vertelt ons ook nog, dat Buitenlust "eene geschiedkundige vermaardheid heeft verkregen, door dien "de Fransche Generaal La Fayette --- enz., hetgeen uit" voerig vermeld is in "Brederode" door ons medelid de heer Gosmah.

(De naam "Buitenlust" leeft nog voort op een modern huisje, dat ongeveer op de plaats staat van het veel grotere in 1902 gesloopte verblijf van de Cambiers.)

Van Flarn maakt ook nog melding van een hoepelmakerij, die Joon Cambier even buiten de stad had - je kwam er, door langs het Kruynshoofd (Lijnbaan) naar het kanaal te lopen - "die onder de nijvere volksklasse veel welvaart verspreidde."

Hoepels werden gemaakt van wilgestokken, die 's winters uit de grienden gehakt werden en op bossen gebonden: maat bij maat. Dere stokken noemde men o.a. "halfvaats" en "tonneband". In het voorjaar werden de stokken al of niet geschild.

De hoepmaker kloofde ze in de lengte in tweeën, fatsoeneerde ze met een mes, waaraan twee handvaten zaten. Daarna draaide hij de helften door een handbingmachine tot hoepels, die op bossen gebonden werden. De bossen hoepels gingen naar de kuiperijen. Van geschilde stokken kreeg men witte hoepels; van ongeschilde grauwe hoepels.

De hoepelindustrie is geheel uit het Land van Vianen en Ameide verdwenen. In de stad Vianen waren omstreeks 1900 nog verscheidene hoepmakerijen, zoals van:

Bennik, C. v. Geffen, J. Harendonk, Gart Jochems,
Rut Jochems, Toon Jochems, Jan Dirk Jochems, H. Kooi-
man, Dirk van Rooijen, H. Ruitenbeek, H. v. Straten,
C. Verduyn.

En nu laten we M^r v Harn weer aan het woord:

„Verder voortwandellende komen we aan de villa, ge-
naamd „Monnikenhof“, voor enige jaren bewoond
door Mr Floris Adriaan van Hall, minister van
Staat; thans eigendom van W. Rooreboom, burgemees-
ter van Vianen. Op enige afstand van villa „Monniken-
hof“ ligt de cottage de „Rietkamp“, ook van Rooreboom.
Verder ligt er „Bentzberg“, een villa van notaris van
den Berg. Een sierlijke hoepel van fikschen bouw,
krant, aan de straatweg gelegen, stelt den eigenaar
en diens gerin in de gelegenheid om menigen zomer-
schen dag genoeglijk in denzelven door te brengen“.

We knieren nog even helemaal door naar Helsdingen
om met M^r van Harn „Vijverlust“ te gaan bekijken. Daar
woonde vroeger Blanken; daarna zijn schoonroon Sloot
en tenslotte werd het eigendom van Mr Boxman, burge-
meester van Gorcum. Er stond nog lang een muur als
rest.

Dan stond er nog in Helsdingen een „Vreugderijk“, door
van Harn „het Tusculum van den geleerden de Waal“ ge-
noemd. (Tusculum was een villa van de Romein Cicero).

Terug van Helsdingen naar Vianen laat de leidsman ons kniëren door de Sparrendreef en een kijkje nemen op het kerkhof. Hij schrijft:

"Ik mag Sparrendreef niet verlaten, zonder eenen kranz van cypressenloof te hebben nedergelegd op het graf van Christiaan Swaving, die gedurende zoo vele jaren, als kundig arts, aan zoo vele lijdens hulp heeft toegebracht; van Swaving te vroeg aan de maatschappij en aan zijn salrijk huisgerin onttrokken; maar het voegt ons niet, de wegen der Voorzienigheid te berispen; God nam hem weg, zijn eind was vrede: nacht ruste zijne asche! Steeds herinneren zich zijner zijne nagelatene betrekkingen en noemen liefdevol den naam van hunnen echtgenoot en vader."

— Donderdag j.l. is op de Algemene Begraafplaats alhier in het familiegraf der familie Swaving, in alle stilte bijgezet, het stofelijk overschot van Mej. Johanna Elisabeth Swaving, die op 88-jarige leeftijd te 's-Gravenhage is overleden. V.H. 2-3-'57

Langzaam aan wandelen we terug naar de stad, gaan onder de Landpoort door, wat toen nog kon, en horen hem in de Voorstraat vervoerd zeggen:

"Hiet gij daar, in dat huishoudelijk vertrek, die jeugdige echtgenote te midden van zoo vele edele maagden, rondom den gerelligen arbeidsdich gezeten, en zich vlijtig onledig houdende met het vervaardigen van kleedingstukken voor behoeftige vrouwen en kinderen? Thans tot dit weldadig doel bij één vergaderd zijn het nu niet meer de bevallige dochteren van Terp,"

sichoré, (d. i. een verronnen godin van rang en dans, dus geen soort Teekoffie) die zoo onlangs nog in de danszaal op ligte bronzen door rappe jongelingen ten reie werden geleid; het zijn de deugdrame en van menschen, liefde doordrongene kinderen van Tabitha Dorkas, (bijbelse liefdadige vrouw; zie Hand. 9:36) die waardige discipelinne der apostelen, die in de heilige schrift staat aangeteekend als vol zijnde van goede werken en aalmoeren, die zij uitdeelde. Hoe verheven is niet het oogmerk, hetwelk zij trachten te bereiken, arbeid en liefde zijn hare leuze; zij arbeiden vlytig voort, ten einde te kunnen geraken tot die uitoefening van liefde, die het verlangen is van hare harten; de regen des Heeren rust op haar. De schamele weduwe, het naakte weesje worden door haar gekleed en in de hutten der armen weergalmt het lied der dankbaarheid en der vreugde, ter harer eere gezongen."

Deze weldoende Viananse dames waren lid van de vereniging „Arbeid en Liefde". Tot de bestuursleden behoorden jonkvrouw Fabricius en mevrouw Winkler. Haar man was arts Winkler, die gelijk met zijn vader de dokterspraktijk te Vianen uitoefende.

In 1855 schonk mevrouw Winkler het leven aan een zoon, genaamd Cornelis Winkler. Een der eersten, die haar kwamen gelukwensen, was jonkvrouw Fabricius. Op een grote schaal lagen felicitatiekaartjes o. a. van:

C. A. G. van Effen, apotheker, heel- en vroedmeester;

Prof. C. Winkler herdacht

(Van onze medische medewerker)

HET was gisteren honderd jaar geleden, dat Cornelis Winkler te Vianen werd geboren. Hij was de pionier der neurologie en psychiatrie als zelfstandig specialisme. Reeds op dertigjarige leeftijd begon hij als lector te Utrecht zijn universitair onderwijs in deze wetenschap, die hem zo lief was, een taak, die hij later in Amsterdam en daarna weer in Utrecht tot op hoge leeftijd zou voortzetten.

Hij was een hartstochtelijk wetenschappelijk onderzoeker, die zich vooral richtte op de kennis van de microscopische anatomie van het centraal-zenuwstelsel. Als typisch kind van de negentiende eeuw hoopte hij door een grondige kennis van het stoffelijke de sleutel te vinden voor de oplossing van de vele geestelijke vraagstukken, waar hij als psychiater mee in aanraking kwam.

In de microscopische anatomie van het centraal-zenuwstelsel was hij thuis als een schooljongen in zijn geboortestad. De kernen en banen, waaruit het zenuwstelsel is opgebouwd, leefden voor hem als dagelijks betreden straten en pleinen. Hij was om zijn kennis op dit punt wereldvermaard.

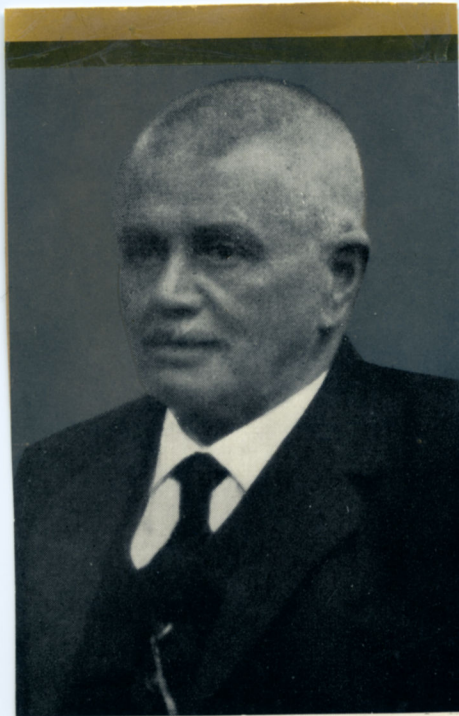
Men zou zich echter vergissen, indien men meende, dat zijn studenten deze kennis wisten te waarderen. Daarvoor was de afstand tussen de geleerde en de leerlingen te groot. Hoe zij ook hun best deden om de hartstochtelijke demonstraties van telkens weer nieuwe microscopische doorsneden der hersenen te volgen, het eindresultaat was slechts een besef van eigen grondige onwetendheid.

TOCH werden zijn colleges gaarne bezocht. Er viel daar nog wat anders te beleven dan microscopische anatomie. Winkler was een zeer bijzonder mens en hij gaf veel van zijn eigen persoonlijkheid in onbevangen eenvoud. Het was een genot van hoog gehalte als hij aan zijn eigen typische schedel de misdadigerskenmerken van Lombroso demonstreerde. Er was enige zelfspot in, iets van „wij zijn allen maar mensen en dus misschien al wel een beetje dégeneré of misdadiger”. Of bedoelde hij er ons op te wijzen, dat wij de toen zeer in trek zijnde theorieën van Lombroso niet als een al te zeer vaststaande waarheid moesten beschouwen.

Het was evenzeer een genot hem te horen uitweiden over de theorieën van Le Bon en Sighele: „Het peil van de handelingen van een menigte staat lager dan die van de minste van zijn leden, en dit geldt evenzeer, mijne heren, voor een oproerige menigte, die hier buiten onder de vensters zou staan, als voor een vergadering van de senaat der Universiteit”.

Winkler was een door en door eenvoudig en goed mens. Ik herinner mij hoe een vrouwtje, dat op college gedemonstreerd werd, aan het huilen was geraakt en geen zakdoek had en hoe de professor zijn geleerde beschouwingen onderbrak met de woorden: „Ach, heb je geen zakdoek? Wil je de mijne hebben?”

Vele van zijn leerlingen, die van herendoorsneden niets meer weten, zullen toch het gevoel hebben, dat zij veel van Winkler hebben geleerd.

Prof. Dr. C. Winkler